

Upp och ned med uppdragstaktik

av Olof Santesson

TITEL:

Transforming Command:

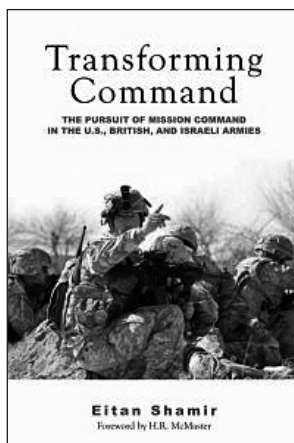
The Pursuit of Mission Command in the U.S., British and Israeli Armies

FÖRFATTARE:

Eitan Shamir

FÖRLAG:

Stanford University Press,
Stanford, California 2011

CHEFEN GER UPPGIFTEN. Den underlydande väljer sättet att lösa den inom ramen för en fastlagd operationsavsikt. Vi kallar det för uppdragstaktik, och den har setts som ett ideal i olika krigsmakter – vår egen försvarsmakt inte minst. Reglementen och militärstrategiska doktriner anger här en ledningsmetod som snarast självklar; i varje fall beskrivs den inte som problematisk. Men med sin bok *Transforming Command* vill Eitan Shamir visa hur ambitionen att ge slagfältet en ny dynamik lätt överges. Utvecklingen har gått i vågor, upp och ned

Boken är en partsinlaga. Den israeliske forskaren är en övertygad anhängare av uppdragstaktiken, mission command, som vägen till framgång. Det minskar inte värdet av hans återblickar och analys av hur begreppet har tillämpats i teorin och praktiken i ett begränsat antal länder.

De arméer som författaren studerar har förvisso haft tillfällen att pröva olika ledningsmodeller i krig, något som vi lyckligtvis har undgått. Det rör sig om den amerikanska, den brittiska och den israeliska armén, som alla tre visar sig ha haft svårigheter att konsekvent tillämpa i och för sig

etablerade insikter. Detta gäller även den preussiska/tyska armén, som alltid med rätta uppfattas som uppdragstaktikens pionjärer, föregångsmännen i mission command.

Den preussiska modellen, i ett litet land med hävdelsebehov men svårförsvarede gränser, växte fram ur nödvändigheten att möta och besegra starka främmande härar. Med tillgången på utbildade stabsofficere, alltsedan landet ett halvt sekel tidigare hade rest sig ur ett förkrossande nederlag mot Napoleon, kunde Moltke d ä själv hålla i operationerna och lämna taktiken åt andra. Hans mest ryktbare efterträdare som generalstabschef, Schlieffen, gick däremot desto längre i motsatt riktning och lämnade efter sig ett arv av centralisering och planer enligt tidtabell.

Så fick tyskarna på första världskrigets västfront inga snabba genombrott av djärva opportunisterna utan körde fast i ett skyttegravs- och utnötningskrig. Inte förrän sista krigsåret hade man hittat tillbaka till ett rörligt krig med stormtrupper som så när hade gett striderna en annan slutbild.

Via riksvärnets förmåga att ta vara på erfarenheterna och nya tekniska förutsättningar fick under nästa historiska fas Hitler i blixtkriget ett till synes oemotståndligt redskap att segra på slagfälten. Chefer på nivåer från armékår ned till pluton tog utan att oroa sig för sårbara flanker djärva initiativ som kunde få operativa effekter. Vad Guderian och Rommel åstadkom i maj 1940 – väl medvetna om stridsplanen i stort – var exempel som skulle efterliknas av många. Även långt efter det att tyskarna hade tagit på sig för mycket och med en havererad strategi endast slogs för sin överlevnad visade de prov på förmåga att överträffa motståndarna.

När det så gällde för andra länder att, med blandat resultat, efterlikna det tyska systemet, var förutsättningarna inte enbart inbyggda organisationsintressen utan kanske mest sådana faktorer som filosofi, nationella beteendemönster och kultur.

Amerikanarna hade på både det teoretiska och praktiska planet svårt att ta till sig 1800-talets rön kring krigföring i större förband. Delvis var skälen ideologiska – grundlagsfäderna hade permanentat en misstro mot en professionell armé, samtidigt som en urstark industrialisering skapade nya förutsättningar för massinsatser. Under 1860-talets inbördeskrig visade Sherman och Sheridan med sin hemortsbekämpning hur sydstaterna kunde bringas på knä, men ett minst lika bestående segerintryck gavs när Grant besegrade Lee på framför allt råstyrka.

Nästa århundrade med de båda världskrigens utmaningar kunde amerikanarna svara på med överlägsna resurser, överlägsen teknik och stor eldkraft. Gick det inte på andra sätt skulle fienden nötas ned; undantagen från modellen var få (Patton).

Koreakriget visade likafullt att tunga amerikanska förband riskerade att köra

fast. Och upplevelserna senare, i Vietnam, med koncept från näringslivet men där framgångar inte gav bestående resultat, skapade ett militärt trauma. Med sina massiva tillgångar vann USA-armén oftast slagen men förlorade kriget. Uppträdandet hade varit stereotyp. En plutonchef som ovanför sig i luften hade en bataljonschef med full insyn i stridsfältet, och ovanför denne en brigadchef eller högre, tog inte många egna beslut.

I den stukade armé som återupptog huvuduppgiften – beredskapen att i Europa möta en överlägsen sovjetisk förbandsmassa – började några ifrågasätta om gällande planer på ”aktivt försvar” med kraftsamling till enstaka frontavsnitt verkligen gav den i antal underlägsne de bästa förutsättningarna att vinna en strid.

Den mest effektiva oppositionen leddes av icke-militärer, främst bland dem William S Lind som bland annat hade tagit fasta på flygaren John Boyds tankar om kravet på att ta sig innanför motståndarens beslutscykel (OODA Loop). Men inte minst hämtade han inspiration ur samtal med två tyska generaler från andra världskriget, Hermann Balck och Friedrich von Mellenthin. (Sovjetiska erfarenheter, byggda på teorier som gick tillbaka till Michail Tuchatjevskij, med centraliserade operationer på djupet och massivt styrkeövertag, hade amerikanarna svårare att ta till sig.)

Resultatet av amerikanskt omtänkande, när det väl slog igenom i doktriner och reglementen, blev det senare välkända konceptet, AirLand Battle, med ett rörligt försvar avsett att ta musten ur en angripare genom slag mot dennes andra echelong.

Britterna, Shamirs andra fall, hade kommit till samma insikter som amerikanarna, längs delvis andra vägar. Ur deras lilla fredstida armé – till stora delar insatt i polisiära uppgifter i kolonierna och starkt

präglad av enskilda regementstraditioner – växte varken stabs- eller ledarmetodik fram. Ibland tillämpades central styrning, ibland tilläts i praktiken tvärtom enskilda chefer ned på bataljonsnivå ta beslut utan hänsyn till helheten (här kallat ”um-piring”).

Författaren pekar på en engelsk tradition av förtröstan: när det behövdes, ”i rätta ögonblicket”, skulle härförarna träda fram: en Marlborough, en Wolfe, en Wellington, en Montgomery eller – mer undanskymt i Burma – Slim. Första världskriget skyttegravskrig befördade ingen nytänkande, och under andra världskriget led britterna brist på såväl tillräckligt utbildade soldater som den aggressivitet och det tempo som en uppdragstaktik hade krävt.

En från andra världskriget dyrt förvärvat förmåga till större operationer förvaltades under det kalla kriget av den brittiska Rhen-armén. Där finner Shamir en förändringens nyckelfigur i Nigel Bagnall, chef för 1. brittiska armékåren, senare Natos norra armégrupp, NORTHAG, slutligen chef för arméstaben.

Bagnall ville bort från en försvarsplanering som i bästa fall bara kunde leda till ett utnöttningskrig. Också han sökte sig till tyska källor, just Balcks och Mellenthins böcker, som en grund för ny utbildning och nya övningar och operationsplaner. En motanfallsförmåga mot den sovjetiska krigsmakten, anpassad på uppdragstaktik, behövde bygga på en kulturell transformering; i denna insikt bedrevs omläggningen av Bagnall och hans adepter.

Vad boken belyser är således att det tog en generation till för både briter och amerikanare att dra nytta av de tyska krigföringsmetoder som de hade kunnat se följderna av redan under kriget i Europa. Den yngre israeliska försvarsmakten var desto snabbare. Det är inte så gendomligt,

israelerna befann sig i samma läge som en gång preussarna: krig var och uppfattades direkt som en fråga om statens överlevande. Sjävlärda hämtade de ur framför allt tysk litteratur en effektiv härordning, nödvändigheten av rörliga operationer och förmågan att våga ta risker.

Av ett gerillaförsvar skapade nationens starke man Ben Gurion en reguljär armé. Ledd av förgrundsfigurer som Yigal Allon och Moshe Dayan ur Palmach (stormtrupperna), eliten i den underjordiska Haganah, visade den sin förmåga i självständighetskriget 1948/49, i Suez-kriget 1956 och senare – som en kulmen – sexdagarskriget 1967; även i Yom Kippur-kriget 1973 säkrades ett övertag mot arabiska arméer efter inledande svårigheter. Men anförarna var mer benägna att handla på stridsfältet än på kammaren att studera teorierna bakom framgångsmönstret.

Så här långt ter sig Shamirs berättelse om tre arméer som en framgångssaga. Hans redovisning övergår likafullt till att visa att inget var befast för evigt. Ny teknik och moderna system skapade hos alla förutsättningar som inte nödvändigtvis stärkte viljan och förmågan till fortsatt uppdragstaktik.

Kuwaitkriget blev förstås för många en uppvisning av vad en stormaktskoalition kan åstadkomma med långräckviddiga vapen. Men den amerikanske befälhavaren Norman Swartzkopf bedrev inte någon manöverkrigföring. Tredagarsanfallet på marken var centraliserat, organiserat och genomrepeterat. Inför en passiv irakisk armé visade VII. amerikanska armékåren, hämtad från Europa, hela den kraft med vilken man enligt AirLand Battle-tanken skulle ha tagit upp striden mot en framväl-lande supermakt. Inför flyende irakier uppträdde man ändå försiktigt och undvek t ex strid i mörker.

Tolv år senare hade nya begrepp på allvar slagit igenom: RMA (revolution in military affairs), EBOA (Effects based operations approach), NCW (Network centric warfare, på svenska vårt NBF, nätverksbaserat försvar). Nu skulle datorer bidra till gemensam lägesförståelse, göra slut på krigets dimma och minska behov av soldater. Genom försvarsministern Rumsfelds ingripande var verkligen Irakkrigets USA-ledda allians smalare och vassare med mer av precisionsvapen.

På amerikansk bataljonschefsnivå togs också en del initiativ, bland annat djärva raidar inne i Bagdad ("thunder runs"). Men centralkommandots nya möjligheter att ha kontroll på förbanden med Blue Force Tracker gynnade styrning i detaljer, mikromanagement. Högre chefer var enligt en utvärdering "överdrivet byråkratiska, obenägna att ta risker, professionellt otillräckliga, och således olämpliga att hantera de komplicerade militära uppgifter som hade överlåtits på dem". Föga hade ändrats efter Kuwaitkriget.

För britterna hade det snarast gått bakåt sedan dess. Den ensamma pansardivision som 1991 var Storbritanniens bidrag till USA-koalitionen lovordas av Shamir. Så leddes den av en av Bagnalls mest begåvade elever, Rupert Smith med en liten effektiv stab. Hans träning av förbandet premierade initiativkraft utifrån en gemensam doktrin. Samtidigt visste han när det var dags att byta till detaljerad ordregivning. Smith räknas till sitt lands mest kompetenta chefer under tiden efter det kalla kriget. Var han helt enkelt rätt man på rätt plats, som Nelson eller Wellington på sin tid, frågar författaren, eller hade reformtänkandet slagit igenom?

När det sedan gäller den improviserade division, kring framför allt en pansarbri-

gad, med vilken britterna deltog i 2003 års krig, finner han mest anledning till kritik.

Staben hade då växt, trots att operationsanalys tycktes visa att 40 procent av office-rarna i ett högkvarter inte gör någon påtaglig nytta. Men ägnade sig åt ett överdrivet planerande, med exempelvis inte mindre än fem alternativa planer för en brigad under fyrtioåtta timmar. Shamir skriver att ett amerikanskt inflytande hade stärkts på bekostnad av Smiths effektiva system. Vad som följde sedan de större striderna slutförts känner vi alla – britterna hade inte visat större förmåga än amerikanerna att planera för de problem som verkligen väntade i Irak.

Också israelerna lyckades ta steg tillbaka från det lyckade koncept där krigshärdade chefer med sina personliga exempel ledde försvarsmakten till segrar. Framför allt Libanonkriget 2006 blev en chock för nationen. Tron att Hizbollah skulle knäckas från luften slog fel, och när man efter tvekan satte in fyra divisioner på marken blev resultatet inte mycket bättre. Med bildskärmar och digitalisering frestades chefer att leda långt bak och utan en klar bild av operationsavsikten avvakta order uppifrån.

Stridstekniskt återfann dock försvarsmakten två år senare något av sin gamla förmåga under de skrämmande striderna kring Gaza, där fyra brigader sattes in och högkvarteret lät den lokala militärbefälhavaren skötta jobbet. Frågan är vad som blir bestående?

De undersökta arméerna hade alla tre hamnat i nya konfliktsituationer inom länder, med Rupert Smiths formulering "War Amongst the People". Avgörande var inte att besegra en fiende på slagfältet utan att vinna befolkningar för sin sak.

Här hade britterna, som Shamir framhåller, startat med ett försprång genom att

nästan alla chefer och förband hade haft uppgifter att lösa i Nordirland. Men efterhand bleknade sådana kunskaper, och nu brottas alla med problem där en enskild gruppchef kan göra lokala underverk men också skada en operation genom obetänksamt agerande (den ”strategiske korpralen”). Hur många chefer är beredda att ge honom eller henne handlingsfrihet?

Vad författaren under sin granskning har belyst är bland annat det välkända faktum att arméer tar efter varandra, även där vi inte alltid ser det. Medan, för att ta ett exempel, britterna i sitt stabarbete höll fast vid en tvådelning av uppgifterna mellan operationer och logistik (Q-branch), tog amerikanerna med sin nedärvda motvilja mot generalstabsfunktioner så småningom till sig den franska modellen. Det är här vi först ser kända funktioner etablerade: G 1 (personal), G 2 (underrättelser), G 3 (operationer), G 4 (logistik), G 5 (planer) o s v. (I gemensamma staber J 1, J 2, J 3..., på taktisk nivå S 1, S 2, S 3...). Det är den Natomiljö där svenska stabsofficerare förhoppningsvis ska finna sig hemmastadda.

Framför allt är det numera den överlägset resursstarka amerikanska armén som andra efter förmåga vill efterlikna. Dess roll som teknik- och idébärare innebär något historiskt nytt. Från landet i väster har en entusiastisk skara åtminstone sedan sekelskiftet hämtat nya (mode)begrepp – av innebörd för beteenden på slagfältet. Vad har de gett oss? USA-generalen James Mattis är en av dem som hävdar att alla dessa modeller med system av system inte har infriat några löften. Han efterlyser därför en återgång till ”hedervärda principer såsom ordergivning enligt uppdragstaktiken”.

Man blir till slut litet nyfiken på var då Sverige står efter 2000-talets utsvävningar i USA-inspirerat tänkande. I en lärobok från

Försvarshögskolan finns bland annat ett kapitel om hur officerare i vårt land efter första världskriget ville ta fasta på tyskarnas aggressiva uppträdande på stridsfältet som ett exempel värt att efterlikna¹. Men så fick vi 1925 års försvarsbeslut och den militära diskussionen kom att handla om annat.

Vilket liv har då uppdragstaktiken levt under alla år sedan dess med beredskap, kallt krig och senast en tilltagande trumeld av tekniska möjligheter? Det borde till exempel ha varit svårt att få det till att ett nätverksbaserat försvar skulle vara det naturliga nästa utvecklingssteget. Ökade möjligheter till kraftsamling? Kanske. Men personliga initiativ av lägre chefer? En historisk undersökning i stil med Eitan Shamirs, gärna även med utblickar på de nordiska grannarnas reglementen och doktriner, vore intressant.

Ett förefaller i alla fall tydligt – uppdragstaktiken måste vårdas. Likt demokratin själv behöver den nog ständigt vinnas och säkerställas på nytt.

Recensenten är ledamot av KKrVA

Not

1. Ericson, Lars: ”...att finna de svaga punkterna och dit förlägga huvudkraften i anfallet”... Den svenska debatten om manövertänkande och uppdragstaktik, 1917–1927 i Cedergren, Anders och Mattsson, Peter A: *Uppdragstaktik. En ledningsfilosofi i förändring*, Försvarshögskolan 2003.